
JAK WYGLĄDAŁY PIERWSZE KSIĄŻKI?

Historia rozwoju książki jest bardzo długa i ciekawa. Prowadzi nas przez różne epoki i kraje. Książki rozwijały się jednocześnie w różnych miejscach świata. Ze względu na odmienne położenie geograficzne i poziom rozwoju ludności danego terenu, wyglądały odmiennie i tworzone były z różnych materiałów. Dzisiaj jesteśmy w stanie prześledzić drogę od rysunków naskalnych, przez tabliczki na których utrwalano teksty, po kodeks, czyli pierwszą książkę o formie jaką znamy dziś.

Znaki takie jak petroglify i piktogramy oraz pierwsze pismo zapisywano na różnych podłożach. Pierwszymi powierzchniami piśmienniczymi były skały, kora, skóry i kamień. IV tys. lat p.n.e. w Mezopotamii powstały **gliniane tabliczki**. Wiele egzemplarzy znaleziono także na terenie Egiptu, Azji Mniejszej oraz Grecji. Służyły one do pisania listów, oficjalnych dokumentów ksiąg. Na tabliczkach przy pomocy trzciny lub drewnianego rylca odciskano znaki – pismo klinowe. By nadać im trwałość suszono je lub wypalano. Stosowano je do połowy I tysiąclecia p.n.e. Gliniane tabliczki były niewygodne w codziennym użytku, dlatego nadal dążono do wymyślenia bardziej uniwersalnej formy papieru i podłoża, na którym można by utrzymywać tekst.

Starożytni Rzymianie i Grecy stosowali **tabliczki woskowe**. Wykorzystywali je do zapisywania tekstów tymczasowych, takich jak notatki czy ćwiczenia szkolne. Najstarsze odnalezione tabliczki pochodzą z I wieku n.e. W tabliczkach drewnianych drążono zagłębienie i wlewano w nie roztopiony wosk. Po zastygnięciu pisano po wosku metalowym rylcem.

Kolejnym materiałem służącym do utrwalania pisma był **papirus** – znany w starożytnym Egipcie już od III tysiąclecia p.n.e. Najstarsze zachowane zabytki piśmiennictwa na papirusie pochodzą z około 2400 p.n.e. Był to bardzo dobry materiał, lekki i łatwy w użytkowaniu, dlatego dość szybko zaczęły go stosować także inne kraje. Około VII w. p.n.e. papirus dotarł do Grecji, zaś około III w. p.n.e. pojawił się w Rzymie. Papirus to materiał roślinny, wytwarzany z łodyg trzciny papirusowej. Łodygi cięto na paski i układano warstwami na desce. Po zwilżeniu wodą ubijano je, a wydzielający się pod wpływem uderzeń sok sklejał paski w jednolitą masę. Następnie arkusze suszono na słońcu, pojedyncze sklejało razem i tworzą zwoje.

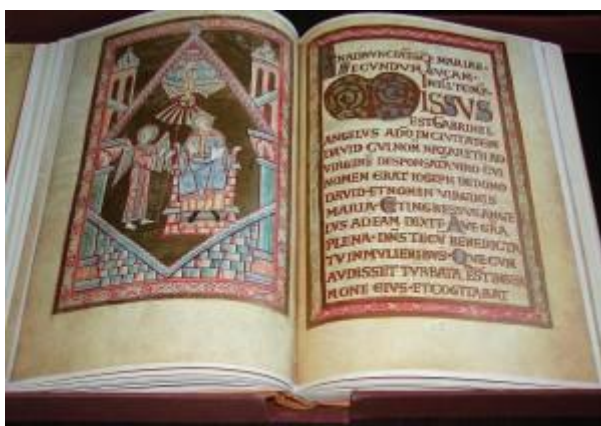
W Średniowieczu pojawił się **pergamin** – materiał pisarski wytwarzany ze skór zwierzęcych – owczych, kozich lub cielęcych. Czasem barwiono go na kolor czerwony, szafranowy, niebieski lub czarny. W średniowieczu pergamin wytwarzany był w klasztorach, a od XII przez rzemieślników.

Ważny dla naszych czasów materiał, czyli **papier** został wynaleziony w Chinach około 105 r. n.e. Jak wiele innych przełomowych wynalazków, sposób jego produkcji został odkryty przypadkowo. Papier czerpany to materiał organiczny. Początkowo eksperymentowano z korą drzew, jedwabiem, a nawet sieciami rybackimi, by w końcu zastosować włókna roślinne i lńiane szmaty. Badania archeologiczne wskazują jednak, że papier znany był już wcześniej. Znaleziono fragmenty papieru pochodzące prawdopodobnie już z II wieku p.n.e.

Zwój to najstarsza forma książki – przypomina tą, która dziś jest powszechnie stosowana. Wytwarzana była w starożytności od IV tysiąclecia p.n.e. Tekst pisano po wewnętrznej stronie zwoju, który nawinięty był na dwa drążki. Najstarszym znanym egzemplarzem jest grecki zwój znaleziony w jednym z grobów egipskich. Zwoje używane były przez Egipcjan, Greków i Rzymian. Początkowo wykonywane były ze skóry, następnie także z papirusu, pergaminu i płótna. Zwój został wyparty przez kodeks.

Nowa forma książki kształtowała się w ciągu II i III wieku n.e., upowszechniła się zaś ostatecznie w IV i V wieku. Mowa o **kodeksie**, czyli współczesnej formie książki. W średniowieczu zaczęto składać arkusze pergaminu tworząc w ten sposób zbiór kart – szytych lub klejonych. Aby ochronić karty pergaminu stosowano drewniane tabliczki jako okładki, później okładki powlekano skórą, grzbiet usztywniano sklejonymi paskami pergaminu lub papieru, a na narożnikach umieszczano wzmacniające oprawę, metalowe elementy. W średniowieczu kodeks był już jedyną stosowaną formą książki z kartami pergaminowymi, a później papierowymi.

Spośród kodeksów do dziś zachowały się wspaniałe, bogato zdobione egzemplarze – złote, srebrne i purpurowe. Są to wspaniałe rękopisy pergaminowe, z barwionymi arkuszami, często pisane złotem lub srebrem, ze zdobieniami malarskimi – iluminacjami w postaci inicjałów, czyli ozdobnych pierwszych liter rozdziałów oraz bordiur, która wypełniały marginesy. W zbiorach polskich najcenniejszym kodeksem jest złoty kodeks – **Ewangeliarz gnieźnieński**.